

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sandra Slapnik Semprimožnik

Vloga karizme v nasilnih novih religijskih gibanjih

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sandra Slapnik Semprimožnik

Mentor: red. prof. dr. Aleš Črnič

Vloga karizme v nasilnih novih religijskih gibanjih

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvale:

Na tem mestu se zahvaljujem mentorju, prof. dr. Alešu Črničju za vso pomoč pri pisanju, za vse nasvete, usmeritve in seveda za čas, ki ga je namenil pričujočemu diplomskemu delu.

Hvala moji ljubi družini za vso podporo in pomoč ter za vse spodbudne besede v času nastajanja naloge.

Hvala Jaku, za vse.

Vloga karizme v nasilnih novih religijskih gibanjih

Koncept nasilja se v preučevanju novih religijskih gibanj pojavlja v precejšnji meri, pričujoče diplomsko delo pa se osredotoča predvsem na koncept, ki v primeru nasilja, ki se pojavlja v novih religijskih gibanjih, igra najpomembnejšo vlogo – koncept karizmatičnega voditelja. Karizmatični voditelj novo nastalo gibanje sploh požene v tek, ga oblikuje, najprej z idejo, kasneje to idejo udejani. Je tisti, ki gibanje ustanovi in ga največkrat vodi, bolj ali manj uspešno, pri tem pa igra veliko vlogo njegova karizma, od katere je v veliki meri odvisno delovanje voditelja in posledično samega gibanja. Malo je primerov nasilja v novih religijskih gibanjih, a so ti toliko bolj izraziti in odmevni. Pričujoče delo analizira, kakšno in kolikšno vlogo igra karizmatični vodja v teh primerih. Osredotoča se na povezavo med novimi religijskimi gibanji in nasiljem, kasneje pa na povezavo med konceptom karizmatičnega voditelja in pojavom nasilja v novih religijskih gibanjih.

Ključne besede: nasilje, nova religijska gibanja, karizmatični voditelj, pranje možganov.

The role of charisma in violent new religious movements

The concept of violence is largely present in the process of studying new religious movements (NRMs). The present text focuses mainly on the concept that plays the most important role in NRMs when it comes to violence – the concept of the charismatic leader. The charismatic leader is the one that drives the movement to get going starting with the idea, which he also puts into practice. He is the founder of the movement, and in most cases also the leader. The leadership skills depend largely on the leader's charisma, the level of which consequently has a strong influence on the movement itself. There are not many occurrences of violence in NRMs, but the ones that do occur are that much more pronounced. The present text researches the role and the level of influence on the movements in these specific cases. The main focus is the correlation of NRMs with violence and how the concept of the charismatic leader correlates to the phenomenon of violence in NRMs.

Keywords: violence, new religious movements, charismatic leader, brainwashing.

KAZALO

1	UVOD.....	6
2	NOVA RELIGIJSKA GIBANJA	8
2.1	KONTROVERZA O PRANJU MOŽGANOV	10
3	NASILJE V NOVIH RELIGIJSKIH GIBANJIH	11
3.1	PRIMERI NASILJA V NOVIH RELGIJSKIH GIBANJIH	12
3.1.1	TEMPELJ LJUDSTEV – JONESTOWN.....	12
3.1.2	OM ŠINRIKJO IN NAPAD NA TOKIJSKO ŽELEZNICO.....	14
3.1.3	VITEZI SONČNEGA TEMPLJA	15
3.1.4	NEBEŠKA VRATA	16
3.1.5	DAVIDOVSKI ADVENTISTI SEDMEGA DNE	17
3.1.6	GIBANJE ZA OBNOVO DESET BOŽJIH ZAPOVEDI	18
3.2	SO VSA RELIGIJSKA GIBANJA NASILNA?	19
4	KARIZMA.....	21
4.1	TEMPELJ LJUDSTEV – JIM JONES	23
4.2	OM ŠINRIKJO – SHOKO ASAHARA	24
4.3	VITEZI SONČNEGA TEMPLJA – JO DI MEMBRO	25
4.4	NEBEŠKA VRATA – BO in PEEP	26
4.5	DAVIDOVSKI ADVENTISTI SEDMEGA DNE – DAVID KORESH	27
4.6	GIBANJE ZA OBNOVO DESETIH BOŽJIH ZAPOVEDI – JOSEPH KIBWETERE, CREDONIE MWERINDE.....	28
5	SKLEP	29
6	LITERATURA	31

1 UVOD

Preko devetsto trupel, najdenih v zakotnem mestecu Jonestown, preko petsto v vaški cerkvi v Ugandi, nekaj deset trupel na kalifornijskem ranču Santa Fe, ... množični samomori, vsi izpeljani iz enakih motivov, iz enakih razlogov – odrešenje in prehod v tako imenovani raj.

Primeri nasilnih novih religijskih gibanj kažejo zastrašujoče število mrtvih bodisi po svoji volji, bodisi prisiljenih v smrt. Usodo pripadnikov religijskih gibanj v navedenih primerih povečini kroji en sam človek, ustanovitelj in voditelj posameznega novega religijskega gibanja, vsakemu izmed njih pa nedvomno lahko pripišemo skupno lastnost – karizmo.

V pričujočem diplomskem delu se osredotočam na vlogo karizme, oziroma karizmatičnih voditeljev v nasilnih novih religijskih gibanjih.

Naj na tem mestu poudarim, da se v navedenih primerih nasilnih novih religijskih gibanj omejujem na tiste, ki vsebujejo nasilje v obliki množičnih samomorov, izpeljanih pod vodstvom karizmatičnih voditeljev, en primer pa obsega napad na množico v podzemni železnici. Ta oblika nasilja pride v poštev pri nadaljnji analizi karizme religijskih voditeljev.

V teoretičnem delu predstavim pojem novega religijskega gibanja, v katerem za nadaljnje boljše razumevanje analize navedem nekaj značilnosti novih religijskih gibanj. Nadaljujem s kontroverzo o pranju možganov in deprogramiranja in se kasneje osredotočam na nasilje, prisotno v novih religijskih gibanjih.

V naslednjem poglavju opišem šest primerov nasilnih novih religijskih gibanj. Primere sem izbrala po ključu množičnih samomorov (ugibanja o tem, ali so bili ti samomori v celoti prostovoljni ali ne, omenjam v vsakem navedenem primeru posebej), izjema je napad na podzemno železnico gibanja Om Šinrikjo. Naštevam:

1. Tempelj ljudstev – Jonestown
2. Om Šinrikjo
3. Vitezi sončnega templja
4. Nebeška vrata
5. Davidovski adventisti sedmega dne
6. Gibanje za obnovo deset božjih zapovedi

Ob koncu navedb teh primerov me zanima, kaj navajajo nekatere teorije in dejstva, ob ugibanjih, ali lahko vsa nova religijska gibanja potemtakem označimo za nasilna.

V večini primerov nasilnih dejanj s strani članov novih religijskih gibanj je prisoten koncept karizmatičnega voditelja.

V nadaljevanju naloge skušam ugotoviti, ali je koncept karizmatičnega voditelja prisoten v vseh primerih nasilnih novih religijskih gibanj in kakšna je njegova vloga v izvršitvi nasilnega dejanja, kar predstavlja tudi cilj diplomske naloge.

Skozi pisanje sem analizirala gradivo, na podlagi katerega sem preverjala tri glavne hipoteze:

H1.: Koncept karizmatičnega voditelja je vedno prisoten v primerih nasilja novih religijskih gibanj.

H2.: Karizmatični voditelj je vedno pobudnik in organizator nasilnega dejanja novih religijskih gibanj.

H3.: Brez karizmatičnega voditelja do nasilnega dejanja ne bi prišlo.

Znani primeri nasilja novih religijskih gibanj so že izvršeni in so že izzveneli, za aktualne pa (še) ne vemo. Zato se s svojo metodologijo osredotočam na analizo sekundarnih virov in analizo koncepta karizmatičnega voditelja. Analiza sekundarnih virov me je sicer postavila pred manjši izziv; nekateri podatki in dejstva se namreč razhajajo, a sem ta problem rešila na način, da sem dala prednost viru, ki je v posameznem primeru igral bolj relevantno vlogo.

Skozi analizo teorije in analizo navedenih primerov bom preverila veljavnost svojih hipotez.

2 NOVA RELIGIJSKA GIBANJA

Koncept novih religijskih gibanj naj bi se začel pojavljati v novejšem času, kot rezultat nekih novih nazorov množice, družbe, tudi odraz stanja v družbi in odgovor na obstoječe religije, iz katerih nova religijska gibanja povečini črpajo navdih za sveže gibanje. Ni res, pravi Črnič, da religija izumira, se le izraža v novejših gibanjih, ki formirajo novejše in drugačno (Črnič 2001). Nova religijska gibanja naj bi torej bila tista gibanja, ki so nastajala in še nastajajo po drugi svetovni vojni in poleg občutka skupnosti in pripadnosti ponujajo filozofijo svetega in religijskega, ali način za doseg višjega cilja, svojim članom pa ponujajo odgovore na marsikatera vprašanja, izhajajoče seveda iz koncepta svetega in večnega. Šlo naj bi za legitimno religijsko dejavnost. Svojo filozofijo nova religijska gibanja navadno črpajo iz temeljev že obstoječih religij (krščanstvo, poganstvo, budizem ...) in jo oblikujejo po svojih nazorih ter ponudijo kot novorojeno razsvetljensko filozofijo.

Nova religijska gibanja povečini nastanejo iz majhnih skupin, kjer se člani medsebojno poznajo. Začetni člani teh skupin so povečini mladi, nadpovprečno izobraženi in relativno premožni ter zdravi. So predstavniki srednjega sloja, povečini belci. Barkerjeva poleg drugih značilnosti omenja članstvo prve generacije, kar pomeni, da so člani v skupino vstopili prostovoljno, ne da bi se v njo že rodili (Barker v Črnič 2012, 26). Ustanovitelj novega religijskega gibanja je navadno kasneje tudi njegov voditelj, predstavlja pa karizmatično avtoriteto, o čemer bomo podrobneje govorili kasneje. Za ta gibanja je značilno "jasno teološko in ideološko razlikovanje med resničnim in iluzornim, ter jasno razlikovanje med dobrim in zlim" (Črnič 2012, 26). Njihovo pojmovanje sveta je zelo črno – belo, pri čemer svoje pojmovanje in delovanje razumejo kot dobro, božansko, vsemogočno in resnično, ves ostali svet pa naj bi bil demonski, preklet in iluzoren. Radikalnejša nova religijska gibanja pogosto omejujejo svojim članom stike z zunanjim svetom, s svojimi bližnjimi, omejujejo tudi materialistične dobrine, vse to pa sproža pogosto neodobravanje okolice (prav tam).

Nova religijska gibanja so se kljub svojevrstnosti spreminjajo skozi čas in se bolj ali manj prilagajajo okolju in družbi, struktura članstva pa naj bi postajala vse manj atipična (Barker v Črnič 2012, 26).

Barkerjeva nadaljuje, da se s spreminjanjem okolja in časa spreminjajo tudi doktrine novih religijskih gibanj, ki sicer rišejo razlike med posameznimi gibanji, se pa vse bolj bližajo zunanji okolici (prav tam). Spremembe se kažejo v povečanem številu članov, kar prinese

drugačen ustroj gibanja, spremembe v načinu življenja članov, v odnosih z okolico, itd. Neposredni stik med člani in voditelji postane zmanjšan ali omejen, spremembe se pojavijo v funkcijah, delu, v odnosih med pripadniki gibanja in v odnosih z zunanjim okoljem. Pogosto pride do bolj jasno določenih pravil in meja, spremeni pa se tudi organizacijska struktura (Črnič 2012, 26–27). Od ustanovitve se skozi leta prvinske strukture gibanja spreminjajo. Prvo generacijo nadomesti druga generacija, ki je v gibanje rojena. Gibanja ne sestavljajo več mladi zagrizeni entuziasti, prepričani, da bodo spremenili svet, temveč doslej že odrasli in bolj izkušeni, izmed katerih imajo mnogi tudi otroke, za katere morajo poskrbeti, del njihove vzgoje pa je seveda tudi način življenja, kot ga narekuje doktrina religijskega gibanja. Druga generacija, rojena v gibanje, strukturo gibanja v mnogih pogledih spremeni, saj se spremeni način razmišljanja in idej, ki so drugačne od članov prve generacije. Spremenijo se tudi načini vodenja, povečini v bolj birokratske vode in ne toliko v karizmatični obliki, doktrina pa postane bolj kompleksna in ne toliko absolutistična (prav tam, 27).

Barkerjeva poudari še eno ključno spremembo, ki se pojavlja v mnogih novih religijskih gibanjih, to je brisanje meja, ki se pojavlja med člani in nečlani. To pogosto sproži opuščanje prvotnega skrajnega načina življenja, kar je na začetku v gibanju pomenilo odpuščanje pripadnikov, ki niso dovolj predani gibanju. Prej ali slej v mnogih novih religijskih gibanjih to izločanje preide v izločanje tistih članov, ki bi lahko povzročali negativno podobo gibanja.

V splošnem pa se sčasoma tako nova religijska gibanja, kot tudi okolica začeta prilagajati ena drugi, gibanja pa v tem odnosu ne veljajo več za kontrakulture, pač pa lahko postanejo tudi del dominantne kulture (prav tam, 28).

Na spremembe v delovanju novih religijskih gibanj vplivajo tudi ekonomske, politične in socialne spremembe ter hiter razvoj tehnologije, kar se kaže v vse večji informiranosti o delovanju posameznih gibanj, v vse večji pripravljenosti reševanja medsebojnih nesoglasij in v bolj ali manj uspešnem vključevanju novih religijskih gibanj v obstoječo kulturo.

To pa, pravi Črnič, še ne pomeni, da je sodobna družba nova religijska gibanja povsem sprejela. Velik vpliv imajo namreč mediji, ki radi podpihujejo zmotna prepričanja o sektah in kultih, ki jih nemalokrat imenujejo škodljive in nevarne (prav tam, 29).

2.1 KONTROVERZA O PRANJU MOŽGANOV

Nova religijska gibanja so v javnem diskurzu in v splošni javnosti v prepoznana kot nasilna sama po sebi. Zaznamovana so s stereotipnimi prepričanji o čudaškem delovanju, ki vsebuje tudi elemente takšnega in drugačnega nasilja. Ob pojavu novih religijskih gibanj so se zaradi takšnega prepričanja začela pojavljati tudi različna gibanja proti delovanju novih religijskih gibanj, oziroma, t.i. protisektantska gibanja, ki so z različnimi prijemi omejevala delovanje novih religijskih gibanj.

V sedemdesetih letih 20. stoletja so se pojavila protisektantska gibanja, ki so se posluževala t.i. pranja možganov. Njih voditelji so bili predvsem starši in skrbniki mladostnikov, ki so vstopali v takratne kulte in sekte (Melton v Wilson in Cresswell 1999, 226).

"Nova religijska gibanja so bila nenavadna, a še več, kot to, bila so kvantitativno drugačna in njihova različnost je vključevala elemente zlovesčnosti. V 70. letih so ljudje skušali artikulirati tujost, ki so jo občutili s strani novih religij; izraz "pranje možganov" je postal simbol za nevarnost, ki so jo predstavljale." (Melton 2001, 1017).

Starši, ki so nasprotovali članstvu svojih otrok v novih religijskih gibanjih, so se torej često posluževali ideje o pranju možganov, saj je le-ta na videz zagotavljala znanstveno razlago o početu njihovih otrok. Ob priključitvi k novemu religijskemu gibanju se je zdelo, da gibanje zahteva člana skoraj celega. Radikalno naj bi se spremenil njegov način življenja, socialni stiki, pomen gibanja se je vse bolj stopnjeval. Takšno spremembo v življenju otrok so starši pripisovali skupinam in njihovim voditeljem. Če so bili doslej starši nemočni, pa so se v sedemdesetih letih pojavile novosti zaradi odkritja prisilnega deprogramiranja. To je bila metoda z nekaj pozitivnimi učinki pri prepričevanju članov, da prekinejo povezave z novimi religijskimi gibanji. Druga novost je bila ideja o pranju možganov na sojenju milijonarjevi dedinji, Patty Hearst in pa tretja, Jonestown in njihov skupinski samomor devetstotih ljudi (Melton 2001, 1017–1063).

V osemdesetih letih se je pojavilo prepričanje, da so nova religijska gibanja finančni prekrškarji, da zlorablajo svoje člane in z njimi manipulirajo. Zato so protisektantska gibanja začela uveljavljati metodo deprogramiranja. Deprogramiranje temelji na domeni, da nova religijska gibanja svoje člane pridobivajo in držijo s pomočjo manipulativnih tehnik, med temi tehnikami pa naj bi prevladovalo pranje možganov, kar pomeni, da naj bi vodje novih religijskih gibanj svoje člane oropale svobodne volje, jim s pomočjo manipulativnih tehnik vsilile prepričanja in doktrine gibanja, ter jih vpeljala v življenje po pravilih, ki jih narekuje posamezno novo religijsko gibanje.

Ironično, pa so protisektantska gibanja pri izvajanju tako imenovanega deprogramiranja uporabljala zelo podobne tehnike. Deprogramiranje naj bi se izvajalo na sledeč način: člani (ali kot so jih imenovali sami, pasivne žrtve manipulacije novih religijskih gibanj) se s socialnim, psihičnim in tudi fizičnim pritiskom prepriča v odstop od skupine, oziroma se jih prepriča, da je članstvo v gibanju za njih škodljivo in da je za njih dobro, da iz gibanja izstopijo. Nujen za uspešno pranje možganov je bil odvzem fizične svobode, oziroma fizična odtegnitev od gibanja, pripadnike gibanja so torej ugrabili. Človek, ki je izpostavljen pranju možganov, pod fizičnim in psihičnim pritiskom ni več zmožen racionalnega razmišljanja, zmanjšane pa so tudi njegove zmožnosti za lastne odločitve. Prej ali slej se zlomi in popusti pritiskom. V konkretnem primeru naj bi pripadnike gibanj zaprli v temne prostore, jim kratili spanec in nad njimi izvajali psihološke pritiske. Niso jih spustili, dokler se niso povsem zlomili in se svoji religijski skupini odrekli (Črnič 2012, 95).

3 NASILJE V NOVIH RELIGIJSKIH GIBANJIH

Vsakršno nasilje, ki je storjeno v imenu gibanja (v tem primeru novih religijskih gibanj), lahko razumemo kot dejanje, ki ima bistvo v naravi zločina, temelječo in v okvirih religijske organizacije pripadajočega akterja. Takšno nasilje je lahko uperjeno tudi proti vernikom samim, kar se nazorno kaže v posameznih samomorilskih dejanjih, ali v obrednih skupinskih samomorih (Bromley in Melton 2001).

Tudi v novih religijskih gibanjih se pojavlja koncept nasilja, čeprav v veliko manjši meri, kot se to morda zdi.

Do nasilja v religiji pride, ko se religija spoji z različnimi nasilnimi družbenimi težnjami. Pri nasilju v religiji gre za posebno legitimacijo nasilja v imenu religije, svetih spisov in religijskih norm. Nasilje je v tem primeru opravičilo za doseg višjih ciljev (ki se kažejo v apokaliptičnem vstopu na oni svet, dosegu popolnega blagostanja, ki lahko nastopi le s smrtjo ...). Nasilje se lahko spodbuja neposredno preko verskega vodstva, preko pridig in govorov, lahko pa je tudi odgovor na krivico, ki se je zgodila verujočim, oziroma religijski skupnosti. Naperjeno je lahko proti posamezniku ali večji skupini ljudi, namenjeno povzročiti trpljenje ali nasprotnika popolnoma uničiti (Jurgensmeyer 2000, 10).

Naprej Jurgensmeyer pravi, da gre pri religijskem nasilju predvsem za premišljena dejanja, ki vsebujejo pretirano močno nasilje. Prostor in čas dejanja sta natančno izbrana, navadno gre za domače in varno okolje, tarče nasilnega dejanja so skrbno izbrane. V ospredju ni samo nasilno dejanje, temveč to dejanje vsebuje simbolično noto, ki nas opozarja na storilce. Čas in kraj navadno vsebujeta simboliko, ki za člane religijske skupnosti nekaj pomeni. Pri vsem skupaj gre za nekakšen boj proti smrti. Religija prevzame nasilje, zato da bi znikala smrt, pa tudi zato, da bi znikala vse, kar je s smrtjo povezano ter s tem ponovno uvedla smisel. Le z nasiljem in smrtjo se namreč lahko zopet vzpostavita smisel in mir (Jurgensmeyer 2000, 145–160).

Bromley navaja štiri razloge, zakaj nova religijska gibanja povezujemo z nasiljem:

1. Število novih religijskih gibanj drastično narašča. Večje, kot je število teh, več se ustvarja možnosti za konflikte med gibanjem in zunanjo okolico.
2. Drugi problem izpostavlja nejasnost, kaj predstavlja novo gibanje, oziroma kaj na novo nastalem gibanju lahko označimo kot problematično. Malo je novih religijskih gibanj, ki jih lahko štejemo kot nekaj resnično novega. Večina jih namreč izhaja iz dolgo uveljavljene ideološke in verske doktrine. Povezava med novimi religijskimi gibanji in nasiljem v veliki meri izhaja iz primerjave med doktrino novega religijskega gibanja in prvotno doktrino religije, iz katere to doktrino NRG črpajo.
3. Tretji razlog povezovanja novih religijskih gibanj z nasiljem se po Bromley – u nahaja v pogosto nezanesljivih in lažnih informacijah, ki se o novih religijskih gibanjih širijo.
4. Zadnji razlog navaja Bromley v povezavi z dejstvom, da ta peščica nasilnih dejanj novih religijskih gibanj sproži možnosti, da postanejo nova religijska gibanja tarča za obsojanje družbe (Bromley v Lewis 2004, 145–147).

3.1 PRIMERI NASILJA V NOVIH RELGIJSKIH GIBANJIH

3.1.1 TEMPELJ LJUDSTEV – JONESTOWN

"If you see me as your friend, i'll be your friend. If you see me as your father, i'll be your father. If you see me as your God.. i'll be your God." (Jim Jones)

18. novembra 1978, je v Jonestownu 909 članov verskega gibanja Templja ljudstev naredilo množični samomor. Ta dogodek je bil razglašen za največji množični samomor modernega časa.

V petdesetih letih je gibanje ustanovil Jim Jones, ki je postal in ostal vodja skupine gibanja Tempelj ljudstev. Gibanje je temeljilo na protestantskih idejah, z elementi socioloških teorij, s katerimi je vodja skušal ustanoviti nekakšno demokratično skupnost, ki naj bi sprejemala in v slogi živela z ljudmi, ne glede na raso, spol ali socialno stanje. Skupina je bila članom prijazna, v njej se je pelo, plesalo, molilo, pogovarjalo, druženje je bilo prijetno in nediskriminatorno. V gibanje so smeli vstopiti bogati, revni, svetlopolti, temnopolti, ljudje na robu družbe – uporabniki drog, prostitutke, ... Ljudje so se množično udeleževali srečanj, saj so se v templju počutili domače in sprejete. V času, ko je bilo veliko ljudi na cesti, prav tako revnih in diskriminiranih na različne načine, je skupnost delovala kot rešilna bilka mnogih.

Gibanje je resnično imelo potencial, da postane močna organizacija, temelječa na simpatičnih idejah, ki bi se lahko razvijale v smeri družbi prijaznega okolja. Vendar je voditelj Jim Jones ubral drugačno pot. "Death is just stepping over to another plane." (Jim Jones)

V začetku je gibanje štel nekaj deset ljudi. Skozi leta jih je pridobilo tisoče. Mnogi so se pridružili skupnosti, mnogi prodali svoje domove in živeli v skupnosti, vsi pa so po najboljših močeh v njej sodelovali. Kazalo se je neprestano delo in člani so mnogokrat delali brez počitka, tudi po več dni skupaj, z le malo spanca. Po pričevanjih članov se je vsem zdelo, da delo in s tem celotna skupnost trpi, če si vzamejo uro ali dve za počitek.

Člani gibanja so verjeli v Jimove nadnaravne moči – pozdravil je glavobole, slabovidnost in celo invalidnost. Vse to je bila seveda le njegova igra. Delovala je. Ljudje so verjeli vanj. Kmalu je pridobil ne le religijsko, temveč tudi politično moč.

V času sedemdesetih, nekaj let po ustanovitvi Templja ljudstev, se je Jim začel močno spreminjati. Užival je veliko drog in postal precej paranoičen – bal se je, da bi ga kdo ubil. Res se je kasneje v njihovem templju zgodil požar, kar je spodbudilo skupnost, da zgradijo nov kompleks – sredi gozda so postavili skupek hiš, v katerih so odslej prebivali. Skupnost je še vedno delovala kot ena sama velika družina, vendar se je v njej začelo pojavljati precej napetosti, dogajale so se stvari, ki nikakor ne kažejo miru in ljubezni, s čimer so bivali doslej. Jim je popival, postal nasilen in zlorabljal dekleta, bil pa je prostaški tudi do moških.

V časopisu se je pojavil sporen članek, pričujoč o zloglasnem voditelju, ki Jima ni pustil hladnega. Preveč pritiska je rodilo odločitev. Ko je gibanju ameriška država odtegnila še davčne olajšave, se je večina članov, na čelu z voditeljem preselila v Gvajano, v mestece Jonestown, kjer so ustanovili posebno komuno, v kateri naj bi živeli v navidezni slogi in božji

harmoniji. Skupnost je spet postala bolj povezana in se veselila skupnega življenja. Kmalu pa se je Jimova avtoriteta tudi tu pokazala kot negativna. Postajal je moteče oblasten, nesramen, nasilen. Ljudem, ki so želeli oditi, tega ni dovolil.

Kmalu se je vmešala država in se odločila odpraviti v Jonestown na pregled, ki ga je odredil kongres. Dal je oblikovati posebno komisijo, ki naj bi preučila, kakšno je življenje v Templju. Ob tem obisku so se sprostile želje nekaterih članov, da želijo oditi. Jim jim je v prisotnosti vlade sicer dovolil, a ugovarjal. "Why? You are my people. Why do you wanna leave?" – počutil se je izdanega. V zraku je bila napetost in čutila se je nevarnost.

Obisk predstavnikov komisije se je končal tragično, štirje člani so bili ustreljeni. Osupljiva tragedija se je zgodila neposredno po dogodku z inšpekcijo. Jim je napovedal skupinski samomor in zgodil se je. Večina je spila smrtonosno mešanico cianida, bodisi prostovoljno, bodisi pod prisilo, nekateri pa so bili usmrčeni s streli. Redki so pobegnili. Jima so našli mrtvega zaradi strela v glavo (Črnič 2012, 117; youtube 2015).

3.1.2. OM ŠINRIKJO IN NAPAD NA TOKIJSKO ŽELEZNICO

Leta 1884 je Chizuo Matsumoto ustanovil lastno šolo joge, ki je temeljila na gojenju duhovne moči. Kasneje se je preimenoval v Shoko Asahara, njegova šola joge pa je zrasla v religiozno doktrino, temelječo na mešanici različnih religioznih tradicij in popularne znanosti ter znanstveni fantastiki. Na vrhuncu je njegovo gibanje štelo 9.000 članov na Japonskem in več kot 40.000 članov drugod po svetu. Imel se je za mesijo, saj naj bi mu bog Šiva dal nalogo ustvariti popolno človeško družbo. Po obisku Himalaje, kjer naj bi doživel razsvetljenje, je ustanovil religijsko skupino Om Šinrikjo, v kateri so vse več dobivale na veljavi apokaliptične ideje in doktrina prenosa zavesti po smrti posameznika, s katero je Asahara opravičeval umor – če z umorom preprečimo, da bi umorjeni storil nekaj, kar naj bi mu prinašalo slabo karmo, potem je umor dejanje iz usmiljenja. Skupina je postopoma precej pridobivala na veljavi in popularnosti, saj je do sredine devetdesetih štela že okoli več deset tisoč članov. S popularnostjo pa so naraščale tudi agresivne metode skupine, ki naj bi vključevale izginotja in umore.

Najbolj pretresljiv dogodek se je zgodil 20. marca 1995 na tokijski železnici, kjer so člani gibanja Om Šinrikjo z živčnim plinom, imenovanim sarin, umorili dvajset ljudi, nekaj tisoč pa je bilo ranjenih. Napad se je na srečo v veliki meri ponesrečil, žrtev bi sicer bilo še veliko več.

Po tem dogodku je bil Asahara skupaj z nekaterimi najožjimi člani skupine obsojen na smrt (Črnič 2012, 120–121; youtube 2015).

3.1.3. VITEZI SONČNEGA TEMPLJA

5. oktobra 1994 so našli pet mrtvih v izgoreli hiši nekje v Kanadi. Deset ur kasneje je bilo odkritih 25 trupel v Švici, 23 še naknadno. Skupaj torej v enem dnevu triinpetdeset članov gibanja, odhajajoč v plamenih. Vsi so imeli skupni namen; združiti se v večnosti in članstvu Reda sončnega templja.

Gibanje Sončnega templja je ustanovil in vodil Jo Di Mambro, doktrina tega gibanja pa je temeljila na idejah rožnih križarjev, legendah vitezov templjarjev, ki so varovali Sveti Gral. Skozi delovanje je vse večji pomen dobivala apokaliptična vizija konca sveta. Verjeli so v reinkarnacijo, dejavnost Viteškega templja je bila posameznikom nuditi komunikacijo z njihovimi viteškimi predniki. Človeška smrt naj bi bila le iluzija, življenje po smrti pa naj bi se nadaljevalo na drugih planetih, natančneje: najlepše naj bi bilo življenje na planetu, ki kroži okoli zvezde Sirius. Ob vstopu v red se je izvajal iniciacijski obred, v katerem je član zaprisegel svojo zvestobo, sprejeli pa so ga v slogu srednjeveških vitezov, s križanjem z mečem. Zapisega je obsegala tudi varovanje skrivnosti izven gibanja. Članstvo je temeljilo na superiornosti v primerjavi z ostalim človeštvom, na konceptu redkih izbrancev, verujočih v inkarnacijo pomembnih zgodovinskih osebnosti v njihovem telesu. Vse to je povezoval vodja, Jo Di Membro, v vlogi karizmatičnega voditelja. Veliko je govoril o Izraelu, trdil, da je v tesni povezavi z nekaterimi pomembnimi osebami tam. Nadziral je vsako podrobnost v življenjih članov reda, saj je trdil, da se vsaka najmanjša "napaka", ki bi jo utegnil član narediti, izraža v posmrtnem življenju. Vendar je v svoji močni kontroli nad redom poudarjal, da ni potrebno, da ga člani poslušajo in upoštevajo in ni pomembno, kaj si o tem mislijo. On je tam zato, da jim pokaže pot. Vendar ob skrenitvi s te poti ne bo druge priložnosti pri njem. Membro je kmalu postal paranoičen in prestrašen. Bil je prepričan, da mu prisluškujejo, ni dovolil, da se člani reda pogovarjajo po telefonu. V kasnejših letih je skupina prešla krizna obdobja, v katerih so številni skupino zapustili in kmalu je preostanek članov prišel do zaključka, da je čas, da preidejo na drugi svet. Oktobra leta 1994 je v Švici triinpetdeset članov templja, vključno z voditeljema, naredilo samomor. Nekatere so našli ustreljene, ostale zastrupljene in zadušene zaradi dima, med njimi so bili tudi otroci. Pojavljali so se mnogi dvomi in špekulacije, ki so spremljali raziskavo. Med drugim dvomi o identifikaciji trupel, mnogi pa so bili mnenja, da je šlo bolj za umor, kot samomor, saj so nekatere člane našli z

nekaj strel v glavi in drugod v telesu – "You can't kill your self by putting nine bullets in your head.." (youtube 2015).

22. septembra 1995 je bilo v Franciji najdenih mrtvih še šestnajst članov reda. Trupla so bila zažgana, najdena pa v formaciji zvezde.

Vsi samomori so bili izpeljani v obdobjih, ko naj bi bila zvezda Sirius v najbolj ugodnem položaju za umrlega potnika (Črnič 2012, 121–122; youtube 2015).

3.1.4. NEBEŠKA VRATA

Gibanje, imenovano Nebeška vrata, naj bi izhajalo iz mističnega razodetja dveh voditeljev. Marshall Herff Applewhite in Bonnie Lu Nettles naj bi v tej izkušnji izvedela, da sta Božji priči iz Janezovega razodetja. Kot en subjekt v telesu dveh ljudi sta pridigala na podlagi okultizma in soteriologije NLP ter krščanstva, kar je zajemalo skrajni gnostični dualizem, radikalno ločitev telesa od nesmrtni duše. Pripadniki so opustili osebno materialno lastnino, zapustili svoje družine in se pridružili kultu, kateremu so se povsem posvetili. Z dušo in telesom so se pripravljali na prehod v prihajajoče kraljestvo in sicer z dnevnim odrekanjem materialnih dobrin in človeških želja.

Življenje v kultu je bilo točno strukturirano, v redu in brez odstopanj. Pomembna je bila tako priprava hrane, kot način, kako so se moški brili, do drugih vsakdanjih stvari. Pomembno je bilo tudi dejstvo, da člani niso bili deljeni po spolu – ni bilo ženskega ali moškega spola, vsi so delovali kot en spol. Spolni odnosi ali predajanje drugim spolnim užitek so bili prepovedani, skupina je živela v strogem celibatu. Nekateri med njimi so se celo dali kastrirati. Stik z bližnjimi in družinami je bil močno omejen, le na obisk ali dva na leto, nekaj pisem, morda telefonski klic. Člani so se strogo držali pravil, morali so, v skladu s tem jim je bil obljubljen raj. Vse skupaj je temeljilo na nenehnem strahu, da, v kolikor se ne držiš pravil, ti lahko raj spolzi iz rok.

Doktrina voditeljev je temeljila na razlagi, da naj bi Zemljo vsakih 2000 let obiskalo nadnaravno bitje, ki oznanja konec določene dobe, tisti pa, ki bo sledil učitelju, ki ga bo pripravil na prihod tega bitja, bo preživel začetek novega cikla. Na začetku gibanja je doktrina razlagala, da bodo člani vesoljska bitja vzela v svoja plovila, kjer naj bi člani hibernirali in se rodili v spremenjena fizična telesa. Ta plovila naj bi jih kasneje odpeljala v nebese. Kasneje sta voditelja to doktrino spremenila iz fizičnega odhoda v nebese v prehod duhovne narave, telesa pa naj bi pripadniki pustili za sabo. Zemlja naj bi bila le vrt, v katerem raste in se

razvija človeška duša, dom pa jo čaka v rajju. Medtem Bonnie, tako imenovana T., umre za rakom.

Ključen dogodek v delovanju gibanja je bil bližanje Hale – Boopovega komet, kar je Marshal razumel kot sporočilo njegove umrle žene, da je prišel čas odhoda. Zanj in za pripadnike gibanja naj bi ta komet predstavljal vesoljsko plovilo, ki jih bo pripeljalo v nebesa. Voditelj in člani so se začeli pripravljati na odhod. V noči, ko se je komet najbolj približal Zemlji, 26. marca 1997, je vseh devetintrideset pripadnikov Nebeških vrat naredilo samomor. Zadnje misli pred samomorom so člani tudi posneli in tako obrazložili svoj namen – "We are going home.". Oblečeni so bili v črne uniforme z oznakami gibanja, trikotnike, v katerih je pisalo Heaven's Gate, spodaj pripisano Away Team. Črna oblačila so spominjala na nekakšne vesoljske oprave Vojne zvezd. V videu se zdijo člani veseli in vznemirjeni zaradi naklepa. Veselijo se odhoda in prehoda v raj. Ob smrti so bili pokriti s škrlatnimi mrtvaškimi prti. Poleg vsakega izmed članov je bila najdena tudi potovalna vreča. Umrli naj bi zaradi mešanice tablet proti bolečinam in alkohola (Črnič 2012, 122–123; youtube 2015).

3.1.5. DAVIDOVSKI ADVENTISTI SEDMEGA DNE

Davidovski adventisti sedmega dne je bilo gibanje, ki ga je ustanovil voditelj Benjamin Roden iz zasnov tako imenovanega gibanja Gore Karmel. Po njegovi smrti je vodstvo prevzela njegova žena Lois, po njeni smrti pa jo je nadomestil mladi adventist, Vernon Howell. Kmalu po prevzemu voditeljskega mesta se je preimenoval v Davida Koresha, sam se je imenoval mesija, inkarnacija Jezusa Kristusa.

Skupaj s svojimi člani je začel širiti apokaliptično idejo in idejo odrešenja vseh generacij po Jezusu Kristusu. Po Davidu naj bi namreč Kristus odrešil le tiste, ki so živeli pred njim, njegova naloga pa je odrešiti vse, ki so živeli po njem. Koresh je razglašal, da svetopisemska beseda "jagnje" ne pomeni Jezusa Kristusa, temveč Koresha samega, v to pa so verjeli tudi člani gibanja.

Člani gibanja so skupaj s Koreshem živeli v komuni. Pridružile so se celotne družine. Podvrženi pa so bili močni socialni kontroli, spremljalo jih je mnogo strogih pravil, npr. prepovedano gledanje televizije, pitje alkohola, uživanje mesa, ...

Velik problem je predstavljalo dejstvo, da se je v skupnosti nahajalo veliko orožja in da je vsak član gibanja lahko rokoval z njim, tudi otroci.

David Koresh je v svoji doktrini posebno mesto namenjal apokaliptični ideji, razloženi na podlagi Janezovega razodetja. Leta 1987 je Koresh razglasil tako imenovano "doktrino nove luči", katere ideja je bila, da naj bi odrešenik imel nalogo ustvariti nov zarod božjih otrok, ki bodo zavladali svetu. Vse ženske prebivalke Gore Karmel je imenoval za svoje "duhovne žene", kar je seveda pomenilo, da je imel pravico do vseh ženskih predstavnic gibanja. To je sprožilo mnoge negativne odzive, tako med pripadniki gibanja, kot tudi v zunanji okolici.

Koresh je v začetku devetdesetih začel intenzivno razglašati apokaliptično idejo, ki naj bi se začela v ZDA, po njegovih besedah prav z napadom na njihovo gibanje. Na Gori Karmel so se člani zato začeli intenzivno pripravljati na armagedon z zalogo orožja in hrane. To dogajanje je sprožilo močno zanimanje oblasti, zato so februarja 1993 te zaradi dokazov o zlorabah otrok in kopičenju orožja obkolile območje pri Wacu. Člani gibanja so odgovorili s streli z Gore. Po mesec in pol trajajočem obleganju so v območje vdrla agenti, čemur je sledil nepojasnen požar, v katerem je umrlo osemdeset davidovcev, skupaj s svojim voditeljem Davidom Koreshem. Po mnogih ugibanjih naj bi požar sprožili Davidovci sami (Črnič 2012, 119–120; youtube 2015).

3.1.6. GIBANJE ZA OBNOVO DESET BOŽJIH ZAPOVEDI

Gibanje za obnovo deset božjih zapovedi je sredi osemdesetih let ustanovil Joseph Kibwetere. Njegova iztočnica naj bi bil pogovor med Jezusom in Marijo, kateremu naj bi bil Joseph priča, temu je sledila ustanovitev lastne cerkve. Pridružila se ji je Credonie Mwerinde, ki naj bi neposredno prejemala sporočila Device Marije.

Doktrina te cerkve je temeljila na katoliški teologiji. Pripadniki so bili sicer kritični do nekaterih koncilskih reform, vendar so priznavali papeževo avtoriteto. Poudarjali so strogo spoštovanje desetih božjih zapovedi, prisoten je bil tudi fanatičen apokaliptični milenarizem. Apokalipsa naj bi se zgodila 31. decembra leta 1999.

Nova cerkev je sprejemala pripadnike različnih veroizpovedi in je predstavljala odlično versko točko za kristjane, razočarane nad opustošeno Ugando, polno posledic državljanske vojne. Število članov je tako naglo raslo.

Gibanje za obnovo deset božjih zapovedi je izdalo celo lastno knjigo, ki je poleg Biblije predstavljala temeljno branje – Brezčasno sporočilo iz Nebes: konec sedanjega časa. Gibanje je širilo idejo o skorajšnjem prihodu Jezusa Kristusa na Zemljo, na njegov prihod pa naj bi pripadnike gibanja pripravilo dvanajst apostolov.

Večina pripadnikov gibanja je pod vodstvom Josepha Kibwetera živela v komuni, imenovani Noetova barka, pod strogim nadzorom in upoštevanju pravil. Tako naj bi se temeljito pripravili na bližajočo se apokalipso, ob kateri bodo ravno oni odrešeni s strani Device Marije in samega Boga, neverni pa bodo pogubljeni.

Apokalipsa, napovedana 31. Decembra 1999, se ni zgodila in zato so razočarani pripadniki zahtevali povračilo stroškov in njihovega denarja, ki so ga vložili v gibanje. Voditelja sta v paniki pred upadajočim številom pripadnikov in vse večjim pritiskom zaradi prevare, 17. Marca 2000 v mestu Kanung, v poslopju ob njihovi cerkvi, vzpodbudila množični samomor. V poslopju so našli tristo osemtrideset pripadnikov gibanja, mrtvih, zažganih. Kmalu se je izkazalo, da je na različnih lokacijah žrtev še več, prav tako zažganih. Končne številke so se gibale okrog osemsto. Voditeljev niso našli. Ugibanja pravijo, da sta skupaj s pripadniki naredila samomor, nekatere teorije pa govorijo o pobegu, skupaj s celotnim premoženjem (Črnič 2012, 124; youtube 2015).

3.2 SO VSA RELIGIJSKA GIBANJA NASILNA?

Črnič navaja dejstvo, da je "poleg religijskih institucij, ki so vpletene v nasilna dejanja, pomemben tudi dejavnik institucije okoliške družbe (Črnič 2008, 77)." Nadaljuje še, da konflikt in nasilje nista nekaj, kar bi religijske skupine povzročale namenoma, temveč je pojav, ki vključuje strukturne značilnosti religije in družbenega pojava – rezultat odnosov med religijsko skupino in okoliško družbo (Wellman in Tokuno v Črnič 2008, 77–78). Ob vsem tem pa naj bi obstajalo tudi nekaj znakov, po katerih lahko prepoznamo nasilno novo religijsko gibanje, ali vsaj, da gibanje vsebuje potencial nasilja. Galanter navaja nekaj znakov, po katerih naj bi lažje prepoznali morebitno nasilno novo religijsko gibanje:

1. Voditelji gibanja naj bi se vseskozi sklicevali na konec sveta - širijo tako imenovano apokaliptično sporočilo.
2. Pripadniki gibanja se imajo za edine preživele ob koncu sveta.
3. Gibanje je videno kot majhna religijska skupina, ne pa kot večja, že vzpostavljena denominacija, ki jo vodi karizmatični voditelj.
4. Voditelj je karizmatična osebnost, ki je glavni v skupini in tako izvaja nadzor nad pripadniki gibanja.
5. Zanje je značilno tako imenovano so - komunsko življenje.

6. Informacije v zvezi z gibanjem so strogo varovane pred drugimi ljudmi.
7. Člani so izolirani od drugih ljudi.
8. Vseskozi verjamejo, da so v nevarnosti, da jih nekaj ogroža.

Galanter nadaljuje o notranjih dejavnikih, ki rodijo štiri pogoje, da se takšno nasilno gibanje vzpostavi:

1. Izolacija skupine, ki je ujeta v svoji idiosinkratični resničnosti.
2. Ošabnost in paranoja voditelja.
3. Absolutno gospostvo voditelja nad pripadniki (le-ti postanejo izolirani od ostalih pripadnikov družbe).
4. Napačno spoprijemanje vladnih institucij s konfliktom (Galanter v Bromley 2004, 151–152).

Britanska družboslovca, Roy Wallis in Steve Bruce, se pri iskanju odgovora na vprašanje o nasilju v novih religijskih gibanjih osredotočata prav na pomen karizme. Poudarjata, da se večina odklonskih delovanj dogaja v gibanjih, ki svet zavračajo in ki jih vodijo karizmatični voditelji, ki si prizadevajo preprečiti institucionalizacijo skupine, saj naj bi to ogrozilo njihovo avtoriteto. Karizmatični voditelj zato uveljavlja nenehne spremembe, ki izločajo manj predane pripadnike gibanja, hkrati pa med tistimi bolj predanimi utrjujejo in povečujejo vlogo svoje karizme. S tem zmanjšujejo, oziroma celo popolnoma izničujejo druge avtoritete, kar jih povzdiguje v edini vir pripadnosti in smisla.

Te spremembe odpravljajo kritičnost pripadnikov in vsakršne omejitve voditeljevih želja, vse manj je ovir za nove spremembe delovanja skupine, ki lahko rodijo voditeljeve bolj bizarne in radikalne želje in zahteve, skupnost pa tako od okolice bolj ali manj izolirajo.

Wallis in Bruce poudarjata, da lahko skupine, ki zavračajo okolico, tudi okolica vse bolj zavrača, kar lahko v gibanju vzpostavi ozračje napetosti in paranoje, vse to pa dviguje tudi potencial nasilja (Črnič 2012, 127).

Vendar pa zgoraj navedeno težko pokrije celotno razumevanje nasilja v novih religijskih gibanjih. Gre za kompleksno mrežo dejavnikov, ki se medsebojno povezujejo in hkrati izključujejo, nikdar pa ne nastopajo kot celota; vsak primer nasilja, oziroma deviantnega vedenja, je namreč drugačen.

Navedeni primeri utegnejo prikazati neutemeljeno sliko o tem, kako nasilna so nova religijska gibanja, vendar ni tako. Od uradno registriranih nekaj tisoč sodobnih religijskih gibanj je

znanih le peščica tistih, ki so se končala tragično, kot je opisano zgoraj. Vendar so ti dogodki tako intenzivni in koncentrirani na določen dan z večjo maso ljudi, da ta intenziteta seveda s pomočjo medijskega pompa, poda predstavo o škodljivosti sekt in kultov, ki se utegnejo slabo končati. Nasilje in škodljivost novih religijskih gibanj samo po sebi je torej mit, utemeljen le na posameznih, redkih primerih.

4 KARIZMA

Koncept karizmatičnega voditelja naj bi v vodenju novih religijskih gibanj vseboval ključno vlogo. Prav karizmatični voditelj naj bi bil tisti, kateremu naj bi pripadniki nekega gibanja sledili v vseh njegovih idejah in željah.

V preučevanju karizmatičnega vodenja in koncepta karizmatičnega voditelja zaseda eno izmed največjih vlog preučevanje Maxa Webra. V svojem delu *Ekonomija in družba* (1987) opredeljuje karizmo kot določeno individualno kakovost, ki karizmatičnega vodjo ločuje od običajnih ljudi. Obravnavan je v kontekstu z nadnaravnim, nadčloveškim ali vsaj posebnim. Vsebuje nenavadne moči, lastnosti. Weber določi identifikacijo vsake družbe v vsaj eni izmed treh avtoritet, ki jih je imenoval: tradicionalna, racionalno – pravna in karizmatična.

Pri tradicionalni avtoriteti tradicija in nenapisani zakoni narekujejo, kdo je na oblasti, kdo ima moč in kdo lahko to moč uporabi.

V racionalno – pravnem sistemu družba sledi zakonom, posameznik si lasti moč in oblast na podlagi zakonov, ki mu določajo, oziroma omogočajo zasedanje določene pozicije.

Tretja avtoriteta je karizmatična avtoriteta. Izhaja iz prepričanja družbe v superiorne značilnosti posameznika. Ta posameznik je drugačen od običajnih ljudi, v sebi nosi določene nadnaravne sposobnosti in značilnosti, ki so namenjene le njemu in ne ostalim, običajnim "smrtnikom". To so značilnosti, ki ga povzdigujejo v vodjo, oziroma v osebo, ki si lasti moč. Karizma po Webru temelji predvsem na dejstvu, da karizmatičnega voditelja kot vodjo dojemajo predvsem podrejeni – na podlagi izjemnih lastnosti. Karizmatični vodja predvsem stopa v ospredje v obdobju družbenih kriz, takrat predstavi svojo vizijo, ki jo ljudje posvojijo, vidijo v njem odrešenika, mesijo in ga hitreje sprejmejo za svojega vodjo (glej: Mihelič in drugi 2010, 803).

V delovanju novih religijskih gibanj ima največjo in nedvomno ključno vlogo karizma, ki jo ustvarja karizmatični voditelj, pogosto pobudnik in ustanovitelj novega religijskega gibanja. Po Webru je karizma skupek lastnosti, ki jih nosi posameznik, po katerih se loči od drugih

ljudi. Je torej specifična lastnost individuuma, ki ga dela posebnega in pogosto vodjo. Te lastnosti so dojete kot nadčloveške, nadnaravne, torej izjemne sposobnosti, nedostopne širši množici (Weber v Dawson 2002, 81).

Sposobnosti, ki jih tvori karizmatična osebnost, so zelo dobro razvite retorične lastnosti, kar nemalokrat rodi prepričanje, da ima ta oseba nadčloveško, božansko moč. Karizma se rodi iz posameznikovih lastnosti v sodelovanju z okolico in družbo, v kateri se ta oseba nahaja in jo je potrebno nenehno dokazovati in ohranjati. Karizma se ne rodi in obstaja, ampak jo je potrebno dnevno negovati, zato se nemalokrat zgodi, da se karizmatična oseba hitro dokoplje do posebnega statusa v družbi, vendar ga tudi nenadoma lahko izgubi, saj lahko karizma preprosto izgine. Za delovanje karizmatične osebnosti je potrebna vzajemnost s strani okolice in njegovih sledilcev, karizmatični voditelj namreč zahteva popolno predanost svoje skupine. Karizma obstaja le, če jo priznava okolica, zato je potrebna nenehna legitimacija, ohranjanje karizme pa se vzdržuje skozi interakcijske procese (Črnič 2012, 29).

Dostop do karizmatičnega voditelja je omejen na najzvestejše pripadnike skupine (t.i. karizmatična aristokracija), voditelj pa svojo skupino nadzoruje s procesom izolacije od drugih ljudi in širše okolice. Nadzor se izvaja tudi nad informacijami, ki pritekajo v skupino iz okolice, postopoma pa se povečujejo tudi zahteve s strani voditelja do pripadnikov skupine – vse večja predanost skupnosti, žrtvovanja, ... Če kdo ogrozi karizmo voditelja, je s tem ogrožena tudi identiteta pripadnikov njegove skupine (Dawson 2002, 81–82).

S tem, ko se vzdržuje "karizmatična aristokracija", se izključuje tudi vse skeptike, ki se utegnejo pojaviti v skupini, hkrati pa tudi tiste, ki karizmatičnega voditelja poznajo v drugačni, "nekarizmatični" luči (njegove bližnje). Karizma voditelja se pretirano poudarja tudi širšemu krogu ljudi, s tem pa se rodi tekmovanje med člani skupine, kar spet vodi k vse večjemu ugledu voditelja.

Roy Wallis in Steve Bruce analizirata koncept karizmatičnega voditelja na primeru ustanovitelja novega religijskega gibanja Božji otroci (Children of God), Davida Berga. Zavračata razlage, ki celotno vzpostavitev karizme in vsega, kar iz nje izhaja, razlagajo zgolj s psihološko potrebo po očetovski figuri. Namesto tega razlagata ohranjanje karizme kot vzajemen proces, od katerega imata tako karizmatični voditelj, kot pripadniki njegove skupine določeno korist – racionalna izmenjava. Trdita, da je karizma družbeni konstrukt, ki nastaja v interakciji med voditeljem in privrženci – torej zagovarjata sociološko razlago. Natančneje, ko karizmatični voditelj dobi potrdilo s strani njegovih privržencev in ko mu ti priznajo lastnosti,

ki ga naredijo nadčloveka, se ta trudi, da bi te lastnosti udeležil v praksi. To pa rodi zaupanje članov skupine v njo pa vstopa vse več privrženec (Črnič 2012, 30).

Ker je karizma spremenljiv pojav, je prav tako spremenljivo vodenje karizmatične osebnosti. Vodenje ni predvidljivo in se od časa do časa spreminja, najpogosteje v vedno bolj radikalni smeri. Karizmatični voditelj uvaja spremembe in nove zahteve do pripadnikov skupine. Spremembe se pogosto tičejo spremenjene lokacije, spremembe zahtev med pripadniki skupine – rahljanje vezi med njimi, prepoved spolne povezanosti med njimi, uveljavljanje avtoritete voditelja, kot edine obstoječe, uvajanje novih praks in verovanj. Takšni ukrepi dajejo manj možnosti, da bi karizma voditelju pošla, izključuje možnost konkurence in hkrati izloča pripadnike, ki tempa ne zdržijo ter s tem ohranjajo karizmo voditelja na nivoju tudi s strani gorečih pripadnikov (Črnič 2012, 30).

Karizmatični voditelj je torej tisti, ki svojo skupino, gibanje ustanovi in jih vodi. Pripadniki gibanja svojemu voditelju dajejo vlogo neizpodbitnega vodje, izpolnjujejo vlogo sledilcev in slepo storijo, kar jim je iz njegove strani naročeno. Naj so zahteve, želje in pogoji še tako nenavadni in bizarni, pravi pripadniki skupine voditelju zaupajo in verjamejo, da se njegove zahteve skladajo s ciljem, ki ga bodo z izpolnjevanjem teh skupaj dosegli.

V nadaljevanju bom s posameznimi primeri nasilnih novih religijskih gibanj, ki sem jih opisala zgoraj, skušala pokazati, kakšno vlogo je karizmatični voditelj v vsakem izmed gibanj, ki jih bom navedla, imel in kako se je ta vloga kazala v splošnih značilnostih karizmatičnega voditelja.

4.1 TEMPELJ LJUDSTEV – JIM JONES

V primeru Templja ljudstev se kot karizmatični voditelj predstavlja Jim Jones, ustanovitelj in voditelj gibanja Templja ljudstev. Tempelj ljudstev močno izstopa od vseh primerov nasilnih novih religijskih gibanj, prav tako voditelj tega gibanja. Vseboval je močno karizmo, ki jo je izžareval tako preko pridig in govornih nastopov, kot tudi med posameznimi pripadniki gibanja. S svojim intenzivnim pristopom je na svojo stran pridobil mnoge pripadnike takratnega izgubljenega ljudstva. Filozofija njegovega gibanja je temeljila na ideji demokratične skupnosti, kjer ni bila pomembna rasa, spol, starost, predvsem pa ne socialno stanje. V gibanju se je pelo, plesalo, pogovarjalo in sprejemalo ljudi vseh starosti in ras. Jim je

v svojem gibanju ustvaril močan občutek pripadnosti in ponovnega upanja. Med svoje je sprejel tudi mnoge ljudi s socialnega roba – prostitutke in uporabnike drog. Tako je med ljudmi prejel veliko odobravanja in se jim s tega stališča močno priljubil, saj je gibanje za mnoge predstavljalo rešilno bilko v času, ko je bilo mnogo revščine in socialnih problemov. Tako je Jim pripadnike pridobil na svojo stran in kmalu začel manipulirati z njimi. Predstavljati se je začel kot božji odposlanec, s prevarami prepričevati, da dela čudeže in svoje člane držal v prepričanju, da so njegove lastnosti božanske – zdravil naj bi glavobole, bolezni in celo invalidnost ter slepoto. S tem si je pridobival podporo svojih članov, da bi z manipulacijo lahko uresničil svoje apokaliptične nazore.

Po Webru se torej kažejo močne karizmatične značilnosti voditelja – gibanje je bilo prepričano v njegove superiorne značilnosti, v božanskost, kar se je kazalo v Jimovih manipulativnih "ozdravitvah" slepote in invalidnosti. Na podlagi prepričanja o superiornih lastnostih so člani gibanja Jima častili kot vodjo in mu lepili božanske značilnosti in izjemne lastnosti. Po Webru se kaže tudi dejstvo, da karizmatične osebnosti pridejo v ospredje v času gospodarskih kriz ali vojn – vemo, da je takrat vladala gospodarska kriza, mnogo ljudi je bilo revnih, na cesti in na robu družbe. Jim Jones je ustanovil gibanje, ki je marsikomu z roba družbe predstavljalo rešilno bilko in zadnje upanje, zato so se ga oprijeli z obema rokama.

Značilnost religijskega karizmatičnega vodje so tudi zelo dobre retorične sposobnosti, katere je Jim vsekakor imel. Zelo dobro je znal z besedami in imel zelo intenzivne in močne govore in pridige, s katerimi je utrjeval svojo veljavo ali pridobival na svojo stran nove člane.

Tudi stvar težke dostopnosti do karizmatičnega voditelja in izolacija članov gibanja od ostalega socialnega sveta je vidna značilnost Jima Jonesa. Le najožji pripadniki in sodelavci so imeli dostop do njega, da bi se lahko z njim pogovorili, ostale pripadnike pa je počasi, a zelo učinkovito izoliral od svojih bližnjih in od zunanje družbe.

Postopoma se večajo tudi druge zahteve, ki postajajo vedno večje in družbeno vse težje sprejemljive, če ne celo bizarne, kar se je v primeru Templja ljudstev izkazalo za zelo izrazito. Kaže se v zahtevi po popolni osamitvi od zunanjega sveta, nenehnih selitvah in iskanju prostora, kjer bi lahko nemoteno izvajali zahteve gibanja in nenazadnje v zahtevi po skupinski zastrupitvi s cianidom in množični smrti. Jima je preganjala tudi močna paranoja, kar je še ena izmed značilnosti karizmatičnega voditelja.

4.2 OM ŠINRIKJO – SHOKO ASAHARA

Chizuo Matsumoto je bilo njegovo pravo ime in ustanovil je šolo joge, ki je kasneje zrasla v religijsko gibanje, sam pa se je preimenoval v Shoko Asahara.

Om Šinkrijo je temeljil na karizmatičnem prepričanju voditelja, da je sam mesija in da je po obisku Himalaje doživel razsvetljenje. Svojo karizmo je uveljavljal v radikalnem upravičevanju umora, za katerega je trdil, da je upravičen, oziroma celo dejanje iz usmiljenja, če ga storimo zato, da s tem preprečimo, da bi umorjeni storil nekaj, kar mu utegne prinesiti slabo karmo. Upravičevanje umora torej, poleg tega pa je skozi delovanje gibanja močno prevladovala apokaliptična ideja, močna hrana za Asharovo karizmo in pridobivanje novih in novih privržencev.

Asahara je kmalu po ustanovitvi gibanja začel manipulirati s svojimi učenci. Verjeli so, da ima nadnaravne moči in da je božji odposlanec, ki lahko manipulira z njihovo usodo in z usodo zunanjega sveta.

Zaradi varovanja skrivnosti delovanja skupine se naj ne bi točno vedelo, kaj vse se je znotraj gibanja dogajalo, vendar pa naj bi prihajalo do skrivnostnih izginotij in celo umorov, gibanje pa naj bi skozi delovanje dobivalo vse bolj radikalne poteze.

Ta primer nasilnega novega religijskega gibanja se od ostalih navedenih razlikuje predvsem po tem, da tu ni šlo za skupinski samomor, oziroma samoškodovanje, temveč za naklepni množični umor nič hudega sluteče množice na podzemni železnici. Člani niso imeli namena storiti skupinskega samomora, vendar so bili kasneje zaradi omenjenega dogodka obsojeni na smrt. Šlo je za še bolj problematično gibanje, saj so namerno škodovali širši množici, dogodek bi lahko primerjali celo s terorističnim napadom.

4.3 VITEZI SONČNEGA TEMPLJA – JO DI MEMBRO

Red Sončnega templja je imel dve vodji, to sta bila Jo Di Membro in Luc Jouret. Na tem mestu se osredotočam le na enega, ki je kljub sodelovanju s sovodjo prevladal kot karizmatičen voditelj. Jo Di Membro, voditelj Reda Sončnega Templja, je skozi delovanje v redu močno pridobival na veljavi.

Najbolj vidna stvar, ki se je kazala v tem redu, je bila obsesija voditelja s popolno predanostjo članov in skrivanjem vsega, kar se dotika reda. Obseden je bil s skrivanjem identitet in dogodkov.

Manipuliral je s svojimi člani, verujočimi v reinkarnacijo in jim zagotavljal, da so inkarnacije zloglasnih vitezov templjarjev, da so izbrani, da preživijo bližajočo se apokalipso. Člani so verjeli, da so izbrani, superiorni nad ostalo družbo, da so razsvetljeni in višje misleči. Ne

takoj, temveč skozi čas delovanja reda se je začela oblikovati ideja apokalipse, za katero so člani verjeli, da jo bodo le oni preživeli. Da so edini v zgodovini, ki so ugledali znamenje, ki jim nakazuje, kaj jih čaka in kaj storiti, da bodo preživeli. Obljubil jim je celo veliki Sveti Gral in to idejo so člani sprejeli z odprtimi rokami.

Vodja je strateško in premišljeno napeljal svoje člane na takšno miselnost, skrbno načrtujoč konec. Verjeli so celo, da je Di Membro eden najmočnejših inkarniranih osebnosti na planetu, kar mu je dajalo zelo močno veljavo nad svojimi privrženci. Kot se za karizmatičnega vodjo spodobi, pa skoraj nihče ni imel možnosti govoriti z njim ali z njim biti neposredno v stiku.

Po besedah mnogih je bil ne le paranoičen, temveč celo shizofren. V poznejšem vodenju reda je postal prepričan, da politiki in zunanja javnost prisluškujejo njemu in celotnemu redu. V skladu z eno izmed značilnosti karizmatičnega voditelja je torej postajal hudo paranoičen. Nadzoroval je celotno življenje svojih privržencev. Nadzor je izvajal nad njihovim mišljenjem, dejanji, odločitvam, nad hrano, ki so jo jedli in dajal njihovim novorojenčkom celo imena. Vendar ni izvajal neposrednega terorja. Trdil je, da članom ni potrebno, da ga poslušajo in upoštevajo. Da je on le glas, ki jih vodi. Vendar naj ga v morebitni nesreči kasneje nikar ne prosijo za pomoč.

Ko je njegova karizma zaradi uvidov prevare in očitne manipulacije začela upadati, je zbral privržence, ki so mu še ostali zvesti in jih popeljal v konec, skupinski samomor.

4.4 NEBEŠKA VRATA – BO in PEEP

Gibanje, imenovano Nebeška vrata, Heaven's Gate, sta ustanovila dva voditelja, Marshall Herff Applewhite in Bonnie Lu Nettles, imenovana Bo in Peep kot priči Janezovega razodetja. Čeprav sta bila voditelja dva, v tem primeru izstopa Marshall kot karizmatični voditelj, morda tudi zaradi nesrečne smrti Bonnie, predvsem pa zaradi njegove prevladujoče karizme.

Njuno karizmatično vodenje se je kazalo v prvi vrsti v nenavadnih zahtevah do članov gibanja. Odreči so se namreč morali vsem materialnim dobrinam, zapustili so svoje družine in se povsem posvetili življenju in delovanju v kultu.

Nadalje se karizma voditeljev kaže v točno določenem redu, po katerem je potekalo življenje v kultu, od tega reda pa ni bilo odstopanj. Pomembna je bila na primer priprava hrane, način, kako so se moški brili, kje in kako so člani sedeli za mizo in druge vsakdanje stvari in opravki, ki so v kultu zahtevali točno določene rituale. Člani niso bili deljeni glede na spol,

živeli pa so v popolnem celibatu. Ta red je držal člane skupine izolirane od zunanjega sveta, od svojih bližnjih, pa tudi preprečeval, da bi podrobnosti delovanja gibanja prišlo v javnost. Člane sta vodji na takšen način držala v vajatih, saj naj bi najmanjše odstopanje od določenega lahko pomenil konec obljubljenega raja. Raja, ki ga bodo po prepričanju gibanja dosegli s skupinskim samomorom.

Kasneje Bonnie umre za rakom in prihod Hale – Boopovega kometa Marshall vzame kot znamenje umrle žene, češ da je čas za odhod. Marshall je kljub smrti svoje žene držal člane gibanja močno na vajatih vse do bridkega konca. Pred odhodom v smrt so člani skupaj s svojim voditeljem posneli poslovilne besede in razlago svojega zadnjega dejanja. Iz posnetka je razvidno, da se člani smrti resnično veselijo in da resnično verjamejo, da je to njihova odrešitev in vstopnica v večno življenje.

V prej navedenih primerih gibanj, ki so se končala tragično, je v veliki meri razvidno, da člani ob odločitvi za samomor niso bili povsem enotni, mnogi so svojo odločitev obžalovali in si smrti niso želeli; v samomor so bili bodisi prisiljeni, bodisi celo umorjeni. V primeru Nebeških vrat pa je želja po smrti oziroma obrednem samomoru močno razvidna iz posnetkov, ki so jih člani in voditelj posneli pred dejanjem. Do konca so torej privrženci svojemu karizmatičnemu voditelju stali ob boku, mu zaupali in verjeli in se veselili odrešenja, ki jim bo dano, če mu bodo sledili.

4.5 DAVIDOVSKI ADVENTISTI SEDMEGA DNE – DAVID KORESH

David Koresh, voditelj gibanja Davidovskih adventistov, se je izkazal za karizmatično osebnost že s prevzemom vodenja gibanja po smrti dveh voditeljev. Vodenje skupine naj bi po pričakovanjih prevzel sin umrlih voditeljev, a je Davidova karizma prevladala nad pričakovanim.

Pridigal je o zapisih o Bibliji, člani gibanja so bili navdušeni in prevzeti nad njegovim svetopisemskim znanjem. ".. David Koresh knew them (Biblijski zapisi), like he wrote them." (youtube 2015).

Svoje člane je prepričal, da je sam mesija, inkarnacija Jezusa Kristusa, njegova naloga pa je, da odreši vse generacije, rojene po Kristusu. Napovedoval je skorajšnji prihod apokalipse, na katerega so se člani skupaj z njim pripravljali na Gori Karmel in sicer s kopičenjem hrane in orožja.

Koresh je imel v lasti ogromno količino orožja, s katerim so rokovali tudi člani skupine. Oblasti so postale na to pozorne in objavile o njem časopisni članek. Koresh je postal paničen in paranoičen, članom skupine je omejil gibanje in stike z okolico, katerih so imeli že tako ali tako zelo malo. V skupnosti so namreč veljala stroga pravila, ki so se jih morali pripadniki držati. Ta pravila so voditelju omogočala, da je svoje pripadnike držal v svojem in njihovem prvotnem prepričanju, jim predstavljal eno in edino avtoriteto, samega sebe in hkrati držal skupnost stran od zunanjih dejavnikov, ki bi utegnili gibanje zrahljati in vanj naseliti dvome. Čeprav je predstavljal močno in karizmatično osebnost, se je David bal. Bal zunanjega sveta, oblasti in morebitnih možnosti, da se njegova apokalipsa izjalovi zaradi posegov oblasti. Njegove zahteve in želje so zajemale problematično prakso prilaščanja vseh ženskih pripadnic gibanja, ki jih je imenoval njegove "duhovne žene", nekatere izmed njih so celo rodile njegovega otroka. Po mnogih pričevanjih je z njegove strani prihajalo tudi do zlorabe otrok, članov skupnosti. Vse to je večina njegovih "duhovnih žena" dojemala kot religijsko izkušnjo in v tem ni videla nič spornega.

Konec Davidovcev bi lahko razlagali kot željo oblasti, da aretirajo Davida Koresha, a se je obleganje sprevrglo v mnogo večjo tragedijo. Ugibanja, kdo ali kaj je sprožilo požar in ali je pripadnike in voditelja v smrt prisilila nesrečna situacija, še vedno niso povsem jasna. Se pa naveden primer razlikuje od ostalih opisanih ravno po tem. Apokaliptična ideja je v njihovem primeru sicer močno prisotna, ni pa iz nje točno razviden naklep množičnega samomora ali poboja. Zdi se, kot da je člane in voditelja situacija pahnila čez rob.

4.6 GIBANJE ZA OBNOVO DESETIH BOŽJIH ZAPOVEDI – JOSEPH KIBWETERE, CREDONIE MWERINDE

Nenadno razsvetljenje, pričanje pogovoru med Jezusom Kristusom in Devico Marijo, naj bi bil vzrok za ustanovitev povsem novega gibanja, Gibanje za obnovo deset božjih zapovedi, ki ga je ustanovil sicer goreč katolik, Joseph Kibweterere, kasneje imenovan tudi "Prerok". Pri ustanovitvi je sodelovala Credonie Mwerinde, medij, ki naj bi prejemale sporočila Device Marije.

Voditelja sta svojim pripadnikom močno omejila dostop do zunanjega okolja, živeli so v komuni, kjer so veljala stroga življenjska pravila, nosili so ujemajoče se uniforme in omejevali svoj govor, ne da bi smeli izreči kaj grešnega, saj so se tako pripravljali na skorajšnji odhod v nebesa. Skupnost je skrbela za življenje v komuni in za cerkve, ki so jih zgradili sami. Člani so voditelja tretirali kot edino avtoriteto, zanju in za gibanje so prispevali

ves svoj denar, voditelja pa sta njihove prispevke izrabljala za svoje lastne potrebe in želje. Člani skupnosti niso smeli govoriti s sokrajsani in zunanjo okolico, temveč so smeli komunicirati in delovati samo v sklopu skupnosti. Zato bližnja okolica tudi ni vedela, kaj se znotraj gibanja dogaja in množične tragedije ni mogla predvideti. Voditelja sta tako ohranjala svoje člane na distanci do zunanje okolice in jih hkrati obdržala znotraj skupnosti.

Ker se apokalipsa ni zgodila, kot sta voditelja napovedovala, je nanju padel velik pritisk s strani članov gibanja, zato sta jih voditelja že čez tri mesece popeljala v množično smrt.

5 SKLEP

Navedeni primeri se v nekaterih značilnostih razlikujejo, vendar vsak od njih vključuje kult karizmatičnega voditelja in v vsakem primeru je bil karizmatični vodja tisti, ki je gibanje vodil. V petih primerih je karizmatični voditelj gibanje tudi ustanovil, le v primeru Davidovcev je karizmatični voditelj vodenje prevzel zaradi smrti ustanovitelja. V treh navedenih primerih sta bila voditelja celo dva, vendar je pri vsakem eden izmed njiju izstopa. Brez posameznika, ki je gibanje ustanovil in ga kasneje vodil in s svojim nastopom in vodenjem pridobival nove in nove privržence, se dogodki kot so se, ne bi zgodili. Človek, ki popelje v bolj ali manj prostovoljno smrt nekaj deset ali celo nekaj sto svojih sledilcev, mora biti karizmatična osebnost z močno podporo, močno voljo in veliko voditeljsko sposobnostjo. Nasilje v tem primeru igra na prav posebno noto in nosi nevsakdanji pomen, skrit v religijskih nazorih. Ozadje se kaže v doktrini gibanja, ki skoraj nujno temelji na apokaliptičnem koncu in konceptu karizmatičnega voditelja, navadno samooklicanega mesije, odrešenika.

Posploševati glede na nekaj opisanih primerov je sicer nekoliko težko, vendar vseeno več kot očitno kaže na nekatere pokazatelje, ki jih težko zavrnamo. V vseh opisanih primerih se pojavlja karizmatični voditelj, v petih primerih od šestih je ta oseba gibanje ustanovila in ga kasneje vodila do bridkega konca. Brez karizme gibanje bodisi ne bi sploh obstajalo, ali se vsaj ne bi obdržalo, vsekakor pa se njegova usoda ne bi končala na tako tragičen način, kot se je. Ob ključnem dogodku se ustvari povsem nov način pojmovanja nasilja, celotna slika situacije pa je tragično fascinantna.

V svojem poslanstvu karizmatični voditelj predstavlja doktrino apokaliptične ideje, katere ključni pomen se kaže v bridkem koncu predstavnikov gibanja. Prepričanje o skorajšnjem prihodu konca žene gibanje v neizogibno nujno zlo, tragično množično smrt v želji po končnem odrešenju.

Vsi opisani primeri očitno kažejo, da je prisotnost karizmatičnega voditelja ključna za nastanek, vodenje in nasilje v omenjenih novih religijskih gibanjih. Vse tri hipoteze torej na tem mestu potrjujem. Iz navedenih primerov je namreč razvidno, da je prav v vsakem prisoten koncept karizmatičnega voditelja, ki igra ključno vlogo pri storitvi nasilnega dejanja (v tem primeru množičnih samomorov). Ni le ustanovitelj in voditelj, je večinska energija gibanja, ne le nepogrešljivi del, je srčika, je alfa in omega. Predstavnikom gibanja predstavlja njihovo edino obstajajočo avtoriteto, ni le njihov velik voditelj, je njihov Bog, edina luč in edina entiteta, ki bo ob prihodu neizogibne apokalipse rešila njihove izgubljene duše. Brez prisotnosti karizmatičnega voditelja do opisanih dejanj ne bi prišlo, saj bi ustanovitev gibanja brez koncepta karizme pomenila medlo delovanje skupine, ki bi ali hitro razpadla, ali pa delovala v nič kaj radikalni smeri, še manj pa bi se delovanje končalo tako tragično, kot se v danih primerih je. V vseh primerih karizmatični voditelj da pobudo in bolj ali manj načrtno organizira nasilen dogodek, brez njega do dejanja gotovo ne bi prišlo. Karizma voditelja namreč postavlja v vlogo močne in sčasoma celo edine avtoritete pripadnikov gibanja, člani mu brezpogojno sledijo (kdor mu ne, je seveda izločen), izpolnjujejo njegove še tako bizarne želje in zahteve, ter mu, kot je razvidno, v upanju po odrešenju in uvidu raja, sledijo celo v smrt, oziroma v nasilna dejanja, načrtovana s strani njihovega voditelja. Karizmatični voditelj je torej tisti, ki nasilno dejanje (bodisi samomor, bodisi napad) spodbudi in načrtuje, pripadniki gibanja pa so tisti, ki mu bolj ali manj slepo sledijo, dejanje izvršijo, ali v njem sodelujejo.

6 LITERATURA

1. Assmann, Jan. 2000. *Religija in nasilje: eseji in razprave*, ur. Simoniti, Iztok in Peter Kovačič Peršin. Ljubljana: Fakultete za družbene vede.
2. Barker, Eileen. 1989. *New religious movements. A practical introduction*. London: Her Majesty's Stationery Office.
3. Bromley, David G. 2004. Violence and New Religion Movements. V *The Oxford Handbook of New Religious Movements*, ur. James R. Lewis. Oxford: University Press.
4. Črnič, Aleš. 2012. *Na vodnarjevem valu - nova religijska in duhovna gibanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
5. Dawson, Lorne L. 2002. Crises of charismatic legitimacy and violent behaviour in New religious movements. V *Cults, Religion & Violence*, ur. David G. Bromley in Gordon Melton. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Juergensmeyer, Mark. 2000. *Terror in the mind of god: The global rise of Religious violence*. Berkeley: University of California press.
7. Lesjak, Gregor in Aleš Črnič. 2001. *Nova religijska in duhovna gibanja: izziv sodobni družbi in državi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
8. Lesjak, Gregor. 2003. *Sodobne teorije o sektanskem pranju možganov*. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20031lesjak.pdf> (13. maj 2015).
9. Melton, Gordon. J. 2001. *Pranje možganov in sekte: vzpon in padec neke teorije*. Teorija in praksa.
10. Mihelič, Katarina Katja, Rok Ruter in Bogdan Lipičnik. 2010. *Sodobne teorije karizmatičnega vodenja in značilnosti karizmatičnih vodij*. Dostopno prek: http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/TiP20104_Mihelic_Ruter.pdf (5. junij 2015).

11. Robbins, Thomas. 2002. Sources of Volatility in Religious movements. V *Cults, Religion & Violence*, ur. David G. Bromley in Gordon Melton. Cambridge: Cambridge University Press.

12. Wilson, Brian in Jamie Cresswell. 1999. *New Religious Movements, Challenge and response*. The Institute of Oriental Philosophy European Centre.

13. Youtube. 2015a. *Aum Shinrikyo cult leader Shoko Asahara documentary*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=vQ7uz8EYMYo> (24.julij 2015).

14. --- 2015b. *Heavens Gate cult. Inside story. Full documentary*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=FBTLThA0wOw> (24.julij 2015).

15. --- 2015c. *Jonestown. The life and death of People's Temple. 2006*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=ydHRESPjBxg> (22.julij 2015).

16. --- 2015č. *The order of Solar temple*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=w2KrCctV8V0> (28.julij 2015).

17. --- 2015d. *The Doomsday cult. Uganda*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=RHBvSzrczE> (2.avgust 2015).

18. --- 2015e. *Waco siege. 1993. Documentary*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=t0jTEzyf1yc> (2.avgust 2015).